

MUKIN MAA ON MANSIKKA: SOSIAALIPOLITIikkaA SUOMESSA, SAKSASSA JA YHDYSVALLOISSA

”1980-luvulla hyvinvointipolitiikkamme saattoi olla kansallinen ylpeydenaihe, mutta nyt se muistuttaa vanhaa puutaloa, jossa on paljon viehättävää, mutta vieraskin huomaa, ettei omistajalla ole vuosiin ollut rahaa eikä tahtoa pitää taloan kunnossa.” Tämä on Anneli Anttonen ja Jorma Sipilän uuden kirjan viimeinen lause. Se kuvaa hyvin kirjan otetta: meille monille itsestään selvät ja suorastaan pyhät hyvinvointipolitiikan piirteet otetaan kriittisen tarkastelun kohteeksi varsinkin vertailemalla Suomea ja sen hyvinvointipolitiikkaa kahteen harvemmin nähtyyn vertailukohteeseen, Saksaan ja Yhdysvaltoihin. Esille tuodaan esimerkiksi hyvinvointipolitiikan universalisuus ja avokätisyys, palvelujen saatavuus, tarjonta ja laatu sekä palvelujen etuuksien käytöstä aiheutuvat kustannukset ja niiden rahoitus. Kotimaiseen erinomaisuuteen tottunut lukija joutuu pitkin matkaa toteamaan, että omaa maataan oppii parhaiten ymmärtämään vertaamalla sitä toiseen maahan. Vaikka oma maa olisi vieläkin mansikka, kasvaa ainakin jonkinlaisia mansikoita muissakin maissa.

Suomen hyvinvointipolitiikkaa on paljon verrattu muihin Pohjoismaihin ja Englantiin. On terveellistä huomata, miten arviot saavat uusia sävyjä, kun vertailukohteet esitään tämän tutun joukon ulkopuolelta. Tärkein opetus kirjasta on, että hyvinvointipolitiikkaa on rakennettu vakavin aikein ja ainakin ajoittain hyvällä menestyksellä muuallakin kuin pohjoismaisissa

mallivaltioissa. Toinen opetus on siinä, että kunkin maan tämänhetkiset ratkaisut ovat monivaiheisen historiallisen kehityksen tulos. Siksi ei myöskään voida ajatella, että jonkin toisen maan ratkaisut ja periaatteet olisivat helposti siirrettävissä Suomeen ja meillä omaksuttavissa. Tämän kirjan kuvaukset Saksan hyvinvointipolitiikasta, jossa korostuvat esimerkiksi kansalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen merkitys tai järjestökentän rooli palvelujärjestelmässä, pudottavat Pohjoismaita ainakin askeleen verran jalustataan. Kuvaus Yhdysvalloista taas muistuttaa, miten olennaisessa asemassa on hyvinvointipolitiikassa se historiallinen kehitys, joka muokkaa kuhunkin maahan omanlaisensa suhtautumistapojen kirjon valtion ja sen toimintoihin. Pohjoismaisen ”hyvän valtion” näkökulmasta usein käsittelemätön, amerikkalaisten joukossa laajalle levinnyt valtionvastaisuus saa kirjassa historiallisen taustoituksen. Samalla tavalla tehdään ymmärrettäväksi Saksan hajautetun ja suoritusperustaisen hyvinvointimallin historiallinen tausta.

Suuri kysymys siitä, mitä valtio kulloinkin voi ja mitä sen pitää hyvinvointipolitiikassa tehdä, leijuu kirjassa taustalla, mutta ei saa vastausta. Ehkä vastaus on kirjan korostamassa historiallisuudessa, jonka näkökulmasta on tärkeää, että aina on vaihtoehtoja ja että ratkaisut riippuvat erityisistä olosuhteista ja valtakamppailuista. Hyvinvointipuutalon asukkaalta ja omistajalta (jotka eivät ole aina samat tahot!) tarvi-

taan paitsi rahaa myös tahtoa. Hyvinvointipolitiikkakin on tahdon asia.

Kirja on kirjoitettu ajatellen myös oppikirjakäyttöä. Siihen tarkoitukseen se sopii hyvin siltä osin, että Suomen, Saksan ja Yhdysvaltojen mallien esittely tarjoaa erinomaisen konkretisoinnin Richard Titmussin 1970-luvulla esittelemille kolmelle sosiaalipoliittisten mallien päätyypille: marginaalille (Yhdysvallat), suoritusperustaiselle (Saksa) ja universaalille (Suomi). Kirjan keskustelut pohjoismaisen universalismin luonteesta ja muutoksista ovat opetavia ja osoittavat, miten universalismi on määrittelyvarainen asia ja miten Pohjoismaissakin on kysymys monin eri tavoin rajoitetusta universalismista. Tässä yhteydessä kummeksuttaa, miksi tekijät ovat jättäneet vain yhden artikkelin maininnan varaan vastikään ilmestyneen Pohjoismaiden 1990-luvun sosiaalipolitiikkaa koskevan vertailututkimuksen (Mikko Kautto ym.: Nordic Social Policy. Changing welfare states. London: Routledge, 1999). Oppikirjan tulisi pyrkiä kattavuuteen ja ajantasaisuuteen, ja ainakin tämän puutteen olisi voinut helposti korjata. Samalla olisi paikattu toinenkin aukko: eri Pohjoismaiden talouslamat ja hyvinvointipolitiikkojen selvitysmistarinat 1990-luvulla.

Kirjan rakenteessakin korostuu historiallisuus. Hyvinvointivaltion rakentaminen on pitkä ja monipolvinen prosessi, jota tekijät tarkastelevat monipuolisesti yli sadan vuoden perspektiivissä. Edetään työ-

väenkysymyksestä sosiaalipolitiikkaan, tarkastellaan hyvinvointivaltion rakentamista yhteiskunnallisena emansipaatioprojektina ja laajasti myös naispoliittisena projektina. Hoivapalvelut saavat paljon huomiota: ne ovat tekijöiden mukaan ”hyvinvointivaltioprojektin moderni ydin”. Vasta näiden historiallisten, lähinnä Suomea koskevien tarkastelujen jälkeen edetään keskustelemaan pohjoismaisesta universalismista ja vertailemaan Suomen, Saksan ja Yhdysvaltojen sosiaalipoliittisia malleja.

Kirjan viimeinen luku hahmottelee pohjoismaisen universaalien sosiaalipolitiikan lähitulevaisuuden ongelmia. Näistä tärkeimmät ovat vastaaminen kulttuuriseen moniarvoistumiseen ja kestäväen rahoituksen järjestäminen. Juuri rahoituskysymyksissä ilmenee suomalaisen hyvinvointipolitiikan taantuminen 1990-luvulla (s. 274): ”Valtion rahoituksen perustuvat järjestelyt eivät olleet kriisinkestäviä, koska valtion oli laman aikana rahoitettava myös pankkikriisi ja massatyöttömyyden seuraukset. Miltei kaikista valtio oli vastuussa rappeutui

viime vuosikymmenellä.” Tekijöiden mielestä parempaa hyvinvointipolitiikan järjestelyä voisi etsiä esimerkiksi nojaamalla enemmän kansalaisyhteiskuntaan. Avoimeksi he jättävät kysymyksen siitä, voitaisiinko mallia ottaa Saksan ja Yhdysvaltain kokemuksista.

Viimeisessä lauseessa esitetty suomalaisen hyvinvointipolitiikan vertailu vanhaan puutaloon ja sen omistajan rahan ja tahdon puutteeseen kunnossapitokysymyksissä vihjaa siihen, että rahaton ja tahdoton omistaja olisi nimenomaan valtio. Sen mahdollisuuksiin ryhdistäytyä ei kirjassa uskota, vaan ratkaisuksi tarjotaan omistajajärjestelyjä, ainakin omistuspohjan laajentamista kansalaisyhteiskunnan suuntaan. Hinnan valtion tahdottomuudesta ja rahattomuudesta ovat Suomessa maksaneet pienituloiset ja köyhät, joita Euroopassa ja etenkin Pohjoismaissa on (aikaisemmin) suosittu hyvinvointipoliittisissa ratkaisuissa. Kuten kirjassa todetaan, ”juuri heille valtio näyttää olevan lähes ainoa kanava hyvinvoinnin kohottamiseen” (s. 236). Suomen viimeaikainen tulonjakokehitys ja siitä käytävä

poliittinen keskustelu viittaavat siihen, että kanavalle tarjotaan mieluummin vain ylläpitoa, muttei kehittämistä. Alimmat tulodesiilit eivät siis pääse mukaan kakun kasvun jakoon.

Anneli Anttonen ja Jorma Sipilän kirja on suositeltavaa luettavaa kaikille, jotka luulevat tietävänsä totuuden Suomen hyvinvointipolitiikasta ja sen luonteesta suhteessa muihin maihin. Lopullinen totuus ei löydy tietenkään koskaan, mutta sen sirpaleita on kirjattu tähänkin teokseen. Hyvä kirja herättää myös taitoavalluksen kokemuksia, hämmästyä uusista tiedonpalasista ja tulkinnoista – ja myös vastaväitteitä. Kaikissa näissä suhteissa Anttonen ja Sipilä ovat kirjoittaneet hyvän kirjan.

JUSSI SIMPURA

ANNELI ANTTONEN &
JORMA SIPILÄ
SUOMALAISTA SOSIAALI-
POLITIIKKAA
TAMPERE: VASTAPAINO, 2000
299 s.

KANSALLINEN KOKOOMUS JA HYVINVOINTIVALTIO

Jyrki Smolander on tehnyt vankan empiirisen tutkimuksen kokoomuksen taipumisesta pohjoismaisen hyvinvointivaltion kannattajaksi. Tutkimuksesta käy ilmi, että kyseisen prosessi on sisältänyt rinnakkaisesti puolueen pitkäjänteistä so-

peutumista hyvinvointivaltiokehitykseen, mutta myös sporadisempaa aktiivista sopeuttamista poliittisiin aikalaishaasteisiin. Ajoittaisesta ylenpalttisesta yksityiskohtaisuudesta huolimatta tutkimuksesta muodostuu jäntevä, jopa jännittävä esi-

tys siitä, miten kokoomuksen hyvinvointipoliittinen linja rakentui toisen maailmansodan jälkeen ja 1970-luvun puoliväliin tultaessa.

Tutkimuksen metodologinen ratkaisu nojaa kolmeen valintaan. Smolander jäsentää kokoomuksen